

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

ONDERZOEK GESIGNALEERD

Sociale steun ondersteund

Annet Kleiboer (2006). *Couples Dealing with Multiple Sclerosis*. Proefschrift Universiteit Utrecht, ISBN 978 90 393 4406 4

Is het toeval of een trend? In korte tijd verschenen er diverse onderzoekspublicaties over het belang van sociale steun, ook en in het bijzonder binnen de partnerrelatie. Verhofstadt e.a. (2007) bestudeerden genderverschillen in sociale steun binnen koppels, Heene e.a. (2007) onderzochten het belang van sociale steun in gezinnen met een psychotische patiënt, Beneken genaamd Kolmer e.a. (2007) deden onderzoek naar motieven van mantelzorgers die langdurig voor hun naasten, vaak partners, zorgen. En Annet Kleiboer verrichtte een dagboekstudie naar de effecten van het geven en ontvangen van steun op het welbevinden bij beide partners in het geval één van hen getroffen is door de ziekte multiple sclerosis. Dit onderzoek wordt hier besproken.

De onderzoeksopzet was als volgt. Via twee gezondheidscentra zijn een kleine vierhonderd MS-patiënten schriftelijk om medewerking gevraagd. Inclusiecriteria waren een samenlevingsrelatie van minstens een jaar en bereidheid van beide partners om aan het onderzoek deel te nemen. 61 koppels beantwoordden aan die criteria en deden feitelijk aan elk onderdeel van het onderzoek mee. Zij vulden twee maal drie vragenlijsten in, de eerste maal voorafgaand aan een periode van veertien dagen dagboekregistraties en nog eens zeven maanden later als follow-up. Angst en depressie zijn gemeten met behulp van de Hospital and Anxiety Depression Scales (HADS, Zigmond & Snaith, 1983), het fysieke ongemak met de Incapacity Status Scale (ISS, Kurtzke, 1981) en de relatietevredenheid met de Relation Interaction Satisfaction Scale (RISS, Buunk & Nijskens, 1980).

Daarnaast leverden zowel de patiënt als de gezonde partner onafhankelijk van elkaar gedurende twee weken dagelijks, via een computer, dagboekregistraties over steunende interacties, zowel de gegeven als de ontvangen. Tevens registreerden zij hun gevoel van eigenwaarde, op een 7-puntsschaal, de stemming waarin zij op dat moment waren, de MS-klachten van die dag en bijzondere gebeurtenissen. De steunende interacties werden verder onderscheiden in instrumentele steun (praktische hulp geven of ontvangen), emotionele

steun (affectie tonen, complimenteren en luisteren) en negatieve interacties (kritiek, kwetsen, contact vermijden en veel vragen). Voor de weergave van de stemming vulden beiden Likertschalen in over een reeks positieve (enthousiast, trots, aandachtig etc.) en negatieve items (ontstemd, schuldig, geïrriteerd, bang etc.).

De belangrijkste bevindingen waren grotendeels in de verwachte richting, maar soms ook afwijkend daarvan. Dat de mate waarin de MS-patiënt praktische hulp kan geven afneemt naar de mate van fysieke beperkingen waarmee hij of zij geconfronteerd wordt, is natuurlijk niet verwonderlijk. Evenmin dat de handicap en de mate waarin iemand in praktische zin geholpen moet worden het zelf-waardegevoel aantasten.

De hoeveelheid emotionele steun, zowel gegeven als ontvangen, beïnvloedt in positieve zin de stemming aan het eind van de dag. Dat geldt voor zowel de MS-patiënt als diens partner. Tegen verwachting bleek er geen verschil tussen de patiënt en de partner in de mate waarin zij registreren elkaar emotionele steun te geven. Daarbij vermeldt overigens de partner wel minder emotionele steun te ontvangen dan hij geeft. Kennelijk heeft de 'zorgende' partner minder oog voor de steunuitingen van de patiënt, of overschat de laatste de duidelijkheid van zijn emotionele steun.

Door middel van een enkelvoudige vraag is ook onderzocht of het koppel het gevoel had dat de partnerrelatie uit balans was, maar die beleving is er pas bij de 'zorgende' partner als de MS-patiënt ernstig fysiek gehandicapt is. In minder ernstige gevallen leidt het gegeven dat de gezonde partner meer instrumentele steun moet geven dan hij of zij terugkrijgt, niet tot een beleving van onbalans. Daarbij moet wel worden aangetekend dat het hier om langdurige relaties gaat, met een gemiddelde samenlevingsduur van 23 jaar.

Negatieve interacties worden feitelijk vrij weinig weergegeven en de conclusies die daarover in het onderzoek getrokken kunnen worden, zijn dan ook beperkt. Niet duidelijk is of dit gegeven te danken is aan de langdurige stabiliteit van de relatie. Evenmin is gecontroleerd of de sociale wenselijkheid meespeelde bij de beantwoording van de desbetreffende dagboekregistraties. In ieder geval is de weerslag van negatieve partnerinteracties op depressieve gevoelens bij de MS-patiënt, bij de follow-up na zeven maanden, slechts marginaal significant. Daarbij kan men zich afvragen of een registratie van interacties over een periode van veertien dagen, in verhouding tot een relatieduur van vele jaren, zo trefzeker het emotionele klimaat van die relatie registreert. Wel is in het onderzoek naar voren gekomen dat de afbreuk door negatieve interacties op het gevoel van welbevinden gemitigeerd wordt door emotioneel steunende interacties

op diezelfde dag. Er was overigens geen aanwijzing dat het effect van negatieve interacties op de stemming aan het eind van de dag bij MS-patiënten sterker was dan bij hun gezonde partner, al zou dit wel te verwachten kunnen zijn gezien de feitelijk grotere kwetsbaarheid van de patiënt en diens afhankelijkheid.

Kleiboer onderstreept op basis van haar onderzoek de betekenis van aandacht voor de relatie tussen de partners en in het bijzonder van de wederzijdsheid van geven en ontvangen emotionele steun. Zij bevindt zich daarbij in hetzelfde gezelschap als Beneken genaamd Kolmer (2007) in haar mantelzorgonderzoek en Heene e.a. (2007) in haar onderzoek naar gezinnen met een psychotische patiënt. En ook Kleiboer benadrukt, evenals Beneken genaamd Kolmer, dat je zieke partner helpen en steunen niet alleen een last is maar ook vreugde en voldoening kan geven.

Kleiboer betreurt het dat de nogal scheve verdeling van mannen en vrouwen over de twee rollen, patiënt en gezonde partner (87% van de patiënten was vrouw) het haar niet mogelijk maakte om genderverschillen te onderzoeken. Misschien kan het onderzoek van Verhofstadt e.a. (2007) haar geruststellen. Daar werd immers geconstateerd dat genderverschillen in instrumentele of emotionele steunverlening verwaarloosbaar klein zijn, in contrast tot de stereotype gedachte dat mannen minder emotionele steun geven dan vrouwen.

Interessant vond ik het om te constateren dat de voedingsbodem voor Kleiboers partnerrelatieonderzoek niet ligt in de systeemtherapie of -theorie, maar in de sociale psychologie. Er is nauwelijks overlap in de literatuurlijsten van dit proefschrift en van de drie artikelen die recent in *Systeemtherapie* zijn gepubliceerd. Alleen Cutrona, Sarason en Pierce zijn gemeenschappelijke referenten. En als het gaat om de balans van geven en ontvangen en de billijkheid in de relatie verwijst Kleiboer niet naar Nagy, maar naar Walsters publicatie uit 1978.

Maar daarnaast trof mij ook een beperking in andere zin: Kleiboer refereert vrijwel uitsluitend aan Engelstalige literatuur, ook al zijn dat deels publicaties van Nederlandse onderzoekers in Engelstalige tijdschriften. Daarmee negeert zij vrijwel geheel relevant onderzoek dat in het Nederlands of in een andere taal is gepubliceerd. Ik vind dat een gemiste kans, ook nu zijzelf haar proefschrift in het Engels heeft geschreven, met een Nederlandse samenvatting. Het is helaas geen prettig leesbaar boek geworden, want het is in feite de bundeling van zes artikelen die elk een facet van haar onderzoek weergeven, met telkens de basisinformatie over onder meer de onderzoeksopzet, proefgroep en gebruikte methodiek, zij het wel aangepast aan de desbetreffende vraagstelling. Het zijn overigens de gelijksoortige thematiek en de wederzijdse bevestiging van

bevindingen van Kleiboer en de in ons tijdschrift verschenen publicaties die mij motiveerden tot dit signalement van onderzoek.

Han Blankstein

Literatuur

- Beneken genaamd Kolmer, D.M., Tellings, A., Gelissen, J., Garretsen, H.F.L. & Bongers, I.M.B. (2007). Mantelzorgers en hun rangschikking van zorgmotieven; wat motiveert mantelzorgers om langdurig voor hun naasten te zorgen? *Systeemtherapie*, 19.1, 36-58.
- Buunk, B.P. & Nijskens, J. (1980). Communicatie en satisfactie in intieme relaties. *Gedrag en Gezondheid*, 8, 240-260.
- Cutrona, C.E. (1996). *Social support in couples: Marriage as a resource in times of stress*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Heene, E., Suykens, D., Buysse, A. & Malfait, P. (2007). Het belang van sociale steun, conflicthantering en ouder-kind interacties in gezinnen met een psychotische patiënt. *Systeemtherapie*, 19.2, 94-109.
- Kurtzke, J.F. (1981). A proposal for a minimal record of disability in multiple sclerosis. *Acta Neurologica Scandinavica*, 64, 110-129.
- Sarason, B.R., Sarason, I.G. & Pierce, G.R. (eds.) (1990). *Social support: an interactional view*. New York: John Wiley & Sons.
- Verhofstadt, L.L., Devoldre, I. & Buysse, A. (2007). Sociale steun binnen koppels; substantiële of verwaarloosbare genderverschillen. *Systeemtherapie*, 19.1, 4-23.
- Walster, E., Walster, G.W. & Berscheid, E. (1978). *Equity: Theory and research*. Boston: Allyn and Bacon.
- Zigmond, A.S. & Snaith, R.P. (1983). The Hospital Anxiety and Depression Scale. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 67, 361-370.